

Проф. др Арсен Јаневски

**ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПОБАРУВАЊАТА
НА ДОВЕРИТЕЛИТЕ СО ПРЕНОС НА
СОПСТВЕНОСТ НА ПРЕДМЕТИ И
ПРЕНОС НА ПРАВА СПОРЕД ЗАКОНОТ
ЗА ИЗМЕНУВАЊЕ И ДОПОЛНУВАЊЕ НА
ЗАКОНОТ ЗА ИЗВРШНАТА ПОСТАПКА**

UDK 347.952

Проф. др Арсен Јаневски¹

ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПОБАРУВАЊАТА НА ДОВЕРИТЕЛИТЕ СО ПРЕНОС НА СОПСТВЕНОСТ НА ПРЕДМЕТИ И ПРЕНОС НА ПРАВА СПОРЕД ЗАКОНОТ ЗА ИЗМЕНУВАЊЕ И ДОПОЛНУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ ЗА ИЗВРШНАТА ПОСТАПКА

I. Наместо вовед

Во развиените правни системи, постојат софицирани облици на обезбедувања, кои го поттикнуваат работењето, посебно кредитирањето без кое не можат да се замислат сериозни деловни потфати. Барањето на доверителот да го обезбеди своето побарување од должникот (со цел должникот на време и во целост да ја исполнi својата обврска), не траба секогаш да се смета како израз на недоверба спрема должникот, него тоа треба да претставува мерка со која доверителот ќе се обезбеди да го добие она што веѓе го дал. Се работи за мерка, со која објективно се сака да се воспостави состојбата која се очекува од склучениот договор.

Познати се два вида на средства за обезбедување и тоа: реални и лични. Од реалните средства за обезбедување често се применува залогата на подвижни предмети и хипотеката на недвижности, како и залог

---

¹ Редовни професор на Правном факултету "Јустинијан Први" у Скопљу.

на права. Доверителот со овие средства, стекнува право да може да се намири од предметот на залогот, дури и во услови кога должникот ќе падне под стечај, или кога против него се води присилно извршување. Ова од причини, што за овој вид на обезбедување важи начелото на приоритет. Поради ова, доверителот е во пополовна положба, отколку што би бил кога би имал некое од средствата за лично обезбедување (емство, гаранција и сл.). Затоа, доверителите настојуваат да добијат реално обезбедување.

До стапувањето во сила на Законот за залог на подвижни предмети и права², нашиот правен систем ја познаваше само класичната рачна залога, според која залогодавецот го предаваше предметот на залогата на залогопримачот, при што должникот не беше во можност да го употребува заложениот предмет, а заложниот доверител беше обврзан да го чува предметот, а неможеше да го употребува. Овој вид на залог се покажа како нерационален, и тоа и за доверителот и за должникот, од причини што предметот на залогот може да придонесе да се создадат услови (средства) за исполнување на главната договорна обврска која е обезбедена со залогот. Од друга страна, пак, чувањето на заложните предмети претставува товар за доверителот. Со цел да се отстранат овие недостатоци, со ЗЗППП се воведе нов вид на залог, т.н. невладетелски (регистриран залог) - нов институт, со што се зголеми бројот на инструментите за реално обезбедување на побарувањата на доверителите. Кај овој вид на залог, подвижниот предмет останува во владение на должникот, при што тој може да го користи, да стопанисува и на тој начин да создава услови да го врати долгот, а со тоа и да се реализира договорот. Овој вид на залог, се регистрира во заложен регистар и при постоење на регистриран и нерегистриран залог врз ист предмет, приоритет при намирувањето има побарувањето обезбедено со регистриран залог. Функцијата на заложниот регистар е секој заинтересиран субјект да може да добие податоци за заложените предмети и права, со што практично се остварува едно од својствата на заложното право - начелото на јавност³. Со донесувањето на овој закон, на едно место се регулира постоечкиот класичен рачен залог

---

² Законот за залог на подвижни предмети и права с донесен 1998 година. Објавен с во "Службен весник на Република Македонија" Бр. 21/98; 48/99 и 86/2000, во натамошниот текст ќе биде употребуван скратено ЗЗППП.

³ Популарно за постапката за засновање и престанок на залог, според Законот за залог на подвижни предмети и права, Види, А. Јаневски, "Постапка за засновање и престанок на рачната залога според Законот за залог на подвижни предмети и права". Реферат поднесен на 39-тата средба на Здружението на правниците од стопанството, одржана на 14, 15 и 16 мај 1998 година во Охрид.

врз подвижни предмети, кој беше регулиран со Законот за облигационите односи на поранешна СФРЈ⁴ (член 966-996) и засновањето на заложно право на подвижни предмети врз основа на спогодба на странките кој беше уреден со Законот за извршна постапка⁵ (член 247-252).

Резултатите кои се постигнати по стапувањето во сила на ЗЗППП, посебно со воведувањето на регистрираниот залог се повеќе од очекувани.

Покрај рачниот залог, од инструментите за реално обезбедување, најчесто е користена хипотеката. Нејзината улога во обезбедувањето на побарувањата на доверителите е голема⁶. Таа може да биде договорна, судска и законска. Најчесто е користена договорната хипотека. Таа е регулирана во Законот за договорна хипотека.⁷

Една од новините содржана во овој закон, претставува можноста договорот за хипотека да добие својство на извршна исправа. Ваквата можност е во функција на забрзување на реализацијата на хипотеката. Следна новина е регулирањето на *lex commisoria*, односно давањето можност по истекот на рокот за доброволно исполнување на примарната обврска, хипотекарниот доверител да стане сопственик на заложената недвижност во фазата на реализацијата на хипотеката. Секако, најголемите новини се предвидени во делот на реализацијата на хипотеката. Предвидена е можност на реализација со посредство на нотар, како и можност хипотекарниот доверител да бара продажба и преку суд според ЗИП, па дури постои можност хипотекарниот доверител и самиот да врши продажба на заложената недвижност. На овој начин, зголемен е бројот на начините за реализација на хипотеката, при што се создаваат предуслови за брза реализација користејќи постапка која дава поголеми можности за активна улога на хипотекарниот доверител во фазата на реализација на хипотеката. И покрај ова, за реализација на договорната хипотека, останува вториот голем проблем, несигур-

⁴ Законот за облигационите односи е објавен во "Службен лист на СФРЈ" бр. 29/79, 39/8 и 47/87.

⁵ Законот за извршна постапка е објавен во "Службен весник на Република Македонија" бр. 53/97, во натамошниот текст ќе биде употребуван скратено ЗИП.

⁶ За улогата на хипотеката поопширно види: Г. Станковић: "Судската хипотека како средство за обезбедување на парично побарување", Судиска ревија, бр. 2/2002, стр. 24-44 и Н. Гавелла: "Улога хипотесе у осигурувању вјеровника и активирању вриједности дужникове имовине", Зборник радова, Оптија, 1995, стр. 32 - 52.

⁷ Законот за договорна хипотека е објавен во "Службен весник на Република Македонија" бр. 59/2000 и 86/2000, во натамошниот текст ќе биде употребуван скратено ЗДХ.

ната евиденција на заснованите хипотеки кој што треба да се отстрани со ажурирање на податоците во катастарот и судовите. Може да се очекува дека овој проблем ќе се надмине, дури откако ќе почне да функционира Централниот регистар.

И покрај големите предности што ги нуди хипотеката како средство за обезбедување, во нашиот правен систем со оглед на фактот што истиот не е доизграден, во практиката на судовите, покрај субјективните слабости, се јавија и објективни потешкотии во поглед на реализацијата на хипотеките(се настојува да се отстранат овие потешкотии со ЗДХ), поради што се наметна потребата да се бараат поефикасни средства за обезбедување на побарувањата на доверителите.

Причина повеќе за барање на нови средства за обезбедување, е и тоа што хипотеката како реално средство за обезбедување не е атрактивна кај големите и сложени инвестиции за чии реализацији се потребни големи финансиски средства⁸. Нив тешко може да ги даде само една финансиска институција, па се создаваат работи за повеќе заемодаватели кои ги даваат на ностителите на потфатот. Доколку тие зајмови се обезбедат со хипотека, тоа би било несоодветно обезбедување, од причина што хипотекарниот доверител не може да се намири само од вредноста на оптоварената недвижност со хипотеката при нејзина продажба. Реализацијата на такви хипотеки е тешко остварлива (па дури и неостварлива), од причини што кредитите се дадени, со цел да се реализираат комплексни инвестициони зафати и тешко е да се најде заинтересиран купувач. Бидејќи хипотеката не предвидува други можности, како што е правото да бара недвижноста да му биде предадена во владение, со цел да може да ја користи и да го намири побарувањето, во некои правни системи се отишло на други реални средства на обезбедување. Така, во Германија и Италија⁹, а во поново време и во Хрватска, со донесувањето на Законот за извршна постапка од 1996 година¹⁰ е предвидено обезбедување со пренос на сопственост и пренос на права.

---

* Така, и J. Барбич: Судско и јавнобилжничко осигурување пријеносом власништва на ствари и пријеносом права, Ново овршно и стечјено право - Зборник радова, Загреб, 1996, група аутора, стр. 99 - 140.

⁹ Обезбедувањето со пренос на сопственоост на предмети и пренос на права, во Германија се вика *dei Sicherungsübereignung*, односно *dei Sicherungsabtretung*, а во Италија проприета фидуциарија. За ова поопштиро види J. Барбич и група аутори, цит. дело, стр. 99 - 140.

¹⁰ Законот за извршна постапка на Република Хрватска с донесен 1996 година, објавен во "Народне новине" бр. 57/96.

Во настојувањата да се изгради поефикасен систем на извршување, односно да се забрза и поедностави постапката за извршување и обезбедување на побарувањата на доверителите, а при тоа да се почитуваат основните процесни права на странките и да се зголеми општата правна сигурност, во Република Македонија по донесувањето на ЗИП, се пристапи кон изменување и дополнување на ЗИП¹¹. ЗИД ЗИП содржи обемни и значајни измени и дополнувања на ЗИП. Во нив, меѓу другото, се содржани и одредбите за обезбедување со пренос на сопственост на предмети и пренос на права, т.н. фидуцијарен пренос на правото на сопственост.

Во оваа прилика, во натамошните излагања ќе се задржиме само на ова ново средство за обезбедување на побарувањата на доверителите.¹²

II. Поим и значење на обезбедувањето со пренос на сопственост на предмети и пренос на права

Имајући ги предвид позитивните искуства на земјите во кои е прифатено обезбедувањето со пренос на сопственост на предмети и пренос на права, како средство за реално обезбедување, а со цел да се создаде нормативна подлога и во нашиот правен систем во ЗИП, во ЗИДЗИП во посебна глава ХХIII-А, е уреден овој вид на реално обезбедување (чл. 252-а - 252-ќ од ЗИДЗИП).

Со ова средство за обезбедување, можат да се обезбедат како парични, така и непарични побарувања, т.е. обврски. Обезбедувањето се остварува на начин што едната или двете странки, односно доверителот и должникот можат да бараат од судот да определи рочиште на кое во записник ќе ја внесе спогодбата на странките за обезбедување на побарувања на доверителот, при што должникот му ја пренесува сопственоста на некој предмет на доверителот, така што предметот ако поинаку не е договорено, останува и понатака во владение на должникот (constitutum posses-

¹¹ Законот за изменување и дополнување на Законот за извршната постапка с објавен во "Службен весник на Република Македонија" бр. 59/2000, во натамошниот текст ќе биде употребуван скратено ЗИД ЗИП.

¹² За останатите измени и дополнувања на ЗИП, поопширно види: А. Јаневски: "Новинс у македонском извршном праву", Зборник радова са научно-стручног скупа одржаног на Правном факултету у Нишу 17. маја 2001, Ниш, 2001, стр. 89-119.

sorium), или за таа цел должностникот на доверителот му пренесува некое право. Траба да се напомене дека вакво обезбедување наместо должностникот, може да даде и некое трето лице кое не е и должностник на побарувањето кое се обезбедува, односно може да се даде обезбедување за намирување на туѓи долг (чл. 252-б ст. 1 од ЗИДЗИП).

Со ваквиот начин на обезбедување, со пренос на сопственост на предметите или со пренос на правата, се создава однос на доверба помеѓу доверителот и должностникот¹³. Кај преносот на сопственост на предметите, доверителот стекнува право на сопственост, а кај преносот на некое право го стекнува во целост правото кое му е пренесено врз основа на спогодба, која ја склучил со должностникот. Доверителот не смее слободно да располага со вака стекнатата сопственост на предметите, односно правата. Во облигационо-правна смисла, положбата на доверителот како сопственик на кого му е пренесена сопственоста, односно како носител на право кое му е пренесено заради обезбедување, е врзан со спогодбата (судското порамнување). Спогодбата нема стварно-правно дејство, поради што нема правни пречки за доверителот да може слободно да располага со пренесената сопственост на предметите, односно со побарувањето кое му е пренесено. При тоа, без значење е дали прибавувачот врз основа на таквото располагање е совесен¹⁴. При определувањето на поимот на овој вид обезбедување, суштествено е тоа што доверителот секогаш мора да има предвид дека правото на сопственост на предметот, односно пренесеното право му се пренесува само за обезбедување на неговото побарување и во граѓанско-правна смисла тоа се предмети, односно права на должностникот, но не и во правна смисла. Во правна смисла тоа се сопственост на доверителот¹⁵. Ова ограничување, најдобро може да се види во стечајната и во извршната постапка. Така, во случај на стечај или извршување против доверителот, должностникот има излачно право на предметите и правата кои заради обезбедување ги пренел на доверителот, освен ако се работи за оставување на побарување на трето лице према доверителот кое доверителот го обезбедил со засновање на заложно право на пренесените предмети (чл. 252-г ст. 2 од ЗИДЗИП). Овој статус на сопственоста, се

¹³ Така, и J. Барбий, цит. дсло, стр. 102.

¹⁴ Така и, Weber, H.; Kreditsicheleiten, München, 4 изд. 1994, стр. 123 - 124., за пренос на сопственост на предмети и стр. 248 - 250 за пренос на права. Цитирано по J. Барбий, цит.дло, стр. 103.

¹⁵ Така и Pottschmidt, G.; Rohr, U.; Kreditsicheleiten, München, 4 изд. 1992, стр. 206 и таму цитираната одлука на Сојузниот суд на СР Германија. Така и Љуциќ, У: Münchener Kommentar zum BGB, Bd 4.2, изд. München, 1986, стр. 762, цитирано по J. Барбий, цит. дло стр. 103.

одразува и во сметководството, така, должникот пренесеното право на сопственост на предметите, односно пренесеното право во својата актива ја исказува со назначување дека се работи за пренос на сопственост на доверителот за обезбедување, а доверителот во својата актива го исказува обезбеденото побарување со назначување дека е обезбедено.

Посебно внимание залужува прашањето, дали овој вид на обезбедување е од акцесорна природа во однос на побарувањето кое се обезбедува? Во теоријата се застапува становиште, дека овој вид на обезбедување не е од акцесорна природа¹⁶. Имено, бидејќи даденото обезбедување не е зависно од обезбеденото побарување, за сопственоста стекната за обезбедување, односно за пренос на правата не е од значење дали побарувањето настанало, дали воопшто ќе настане, или е ништаво, или е побиено, или престанало со исполнување или на некој друг начин. Доколку не настане побарувањето кое се обезбедува, или ако престане, со тоа само по себе не престанува сопственоста на доверителот, ниту тој го губи правото кое му е пренесено, со цел да се обезбеди побарувањето. Тогаш договорните страни треба да го уредат прашањето за враћање за она што е дадено за обезбедување, затоа што не постои автоматизам.

Сосема поинаку е ако дојде до поништување на договорот за обезбедување, затоа што тој е основ за положбата на доверителот, како фидуцијарен сопственик и за правото на владение на должникот. Во тој случај, должникот може да бара од доверителот да му го пренесе (врати) правото на сопственост дадено за обезбедување, дури и тогаш кога сеуште постои побарувањето, кое со тој договор е обезбедено.

При заземањето на ваквиот став, се пошло од тоа дека обезбедувањето се дава врз основа на договор за обезбедување, а не врз основа на договор за заем, односно кредит или друг договор, врз основа на кој настанува побарувањето кое се обезбедува со договорот и дека со тој договор се обезбедува само побарувањето. Од друга страна, договорот за обезбедување нема резон да се склучи, ако не се склучи договор со кој ќе настане побарувањето, или ако побарувањето не настане. Во таков случај, должникот може да се обезбеди, така што преносот на правото на сопственост ќе го услови во договорот за обезбедување со исплата на заемот, односно кредитот, односно ќе договори обезбедување под суспензивен

¹⁶ Така, Ј. Барбић, цит. дело 103 и следните.

услов. Во интерес на правната сигурност е да се заземе став, дека дого-
ворт за обезбедување не е акцесорен, но обезбедувањето може со
изрично договорање на суспензивен услов да се стори зависно од исполнувањето на тој услов. Според нас, за да се избегнат непотребни спорови,
секогаш при склучување на спогодбата за обезбедување, треба изрично да
се предвиди дека спогодбата за обезбедување ќе произведе дејство само
ако побарувањето настане, односно настапи условот.

Какво е значењето на овој вид обезбедување? Овој вид на обезбедување одговара и за доверителот и за должникот. Предметот чија сопственост се пренесува за обезбедување останува во владение на должникот и тој може да го употребува и на тој начин да допринесува да може да го отплати долгот, кредитот и сл. Предавањето на предметот во владение, може негативно да се одрази врз должникот, затоа што тој не може да го користи, а може да му претставува товар и на доверителот, доколку тој треба да го чува, а при тоа нема право да го користи. Ваквиот начин на обезбедување е корисен и за доверителот, затоа што тој станува сопственик на предметот, предметот не мора да го држи во владение и не мора да се грижи за негово чување. Тешко би можело да се замисли банка која за своите дадени кредити би се обезбедила со земање и чување на предметите. Тоа е практично невозможно и неекономично и би предизвикало големи трошоци. Кога станува збор за обезбедување со пренос на право на сопственост на подвижни предмети на овој вид обезбедување, со право ќе може да му се забележи дека недостасува публицитет - јавност. Затоа, можеме да очекуваме дека во поголема мера ќе се применува невладетелскиот залог - регистрираниот залог, а дека овој вид на обезбедување ќе има своја примена кога е во прашање обезбедување со пренос на право на сопственост на недвижности. Таму е можен публицитет - јавност, затоа што во јавните книги во кои се врши упис на правото на сопственост на недвижности, ќе се забележи дека е пренесено правото на сопственост заради обезбедување. Во овој дел, посебно ќе се олесни работата на оние кои сакаат да знаат чија е недвижноста и дали е дадена за обезбедување, ако функционира Централниот регистар. Услов за тоа е секако да се ажурира катастарот и таму кај што не е востановен, да се востанови.

III. Предмет на обезбедување

На доверителот може да се пренесе сопственост на подвижни предмети и недвижности, како и пренос на права, ова под услов ако тие се во промет. Според некои автори, може да се пренесува и сосопственост на подвижни предмети и недвижности, односно права¹⁷. Во законите нема изрична одредба за ова. Во ЗИДЗИП, исто така, нема изрична одредба, но и без таква одредба сметаме дека е можно пренесување и на сосопственост за обезбедување.

ЗИДЗИП изрично не определил кои предмети и кои права можат да се пренесат. Покрај подвижните предмети и недвижностите од чл. 252-ћ од ЗИДЗИП, произлегува дека може да се пренесе сопственост на акции (и тоа: за акциите за кои не е издадена исправа и за акциите за кои е издадена таква исправа), и удели во трговско друштво.

1. Должникот може на доверителот да му пренесе сопственост на подвижни предмети, и тоа на поединечни предмети, а неможе да му пренесе сопственост на збирни предмети. Доверителот станува сопственик на подвижните предмети со потпишување на судскиот записник (чл. 252-б ст. 6 од ЗИДЗИП). За преносот на сопственоста од должникот на доверителот и за враќање на сопственоста од доверителот на должникот, не се плаќа данок на промет кога тој пренос се прави заради обезбедување (чл. 252-в ст. 7 од ЗИДЗИП). Меѓутоа, данок на промет ќе плати доверителот при пренос на право на сопственост на предмети заради обезбедување: а) ако доверителот го оттуѓи предметот иако за тоа не е овластен со спогодбата која ја склучил со должникот, за преносот на правото на сопственост на предметите од должникот на него. Рокот за плаќање на данокот се смета од денот на оттуѓување на предметот (чл. 252-в ст. 3 од ЗИДЗИП); б) исто така, данок на промет ќе треба да се плати и во случај кога должникот задоцни со исполнување на обврската, па не дојде до продавање на предметот и доверителот стане полноважен сопственик на предметите, во тој случај рокот за пријавување на преносот на правото на сопственост, односно на правата во врска со плаќањето на данокот на

---

¹⁷ Така Ј. Барбић, цит. дело, стр. 106

промет, се смета од денот кога доверителот станал сопственик на предметот (чл. 252-д ст. 5 и 9 т. 2 од ЗИДЗИП).

Во првиот случај, плаќањето на данок на промет е санкција за доверителот, затоа што располагал со предметот спротивно на спогодбата која ја склучил со должникот. Во суштина, тука има два промета, и тоа, еден, помеѓу доверителот и должникот, и еден, помеѓу доверителот и трето лице. И за двата промета, ќе се плати данок на промет. Во спротивно со институтот пренос на правото на сопственост за обезбедување, би се избегнала обврската да се плати данок на промет во првиот промет помеѓу доверителот и должникот. Во вториот случај, бидејќи се работи за дефинитивен промет со кој доверителот го наплатува своето побарување од должникот, дејството е исто како да сопственоста на предметот се пренесува наместо исполнување на обврската (*datio in solutum*), и на остварениот промет мора да се плати данок.

2. Покрај преносот на сопственост на подвижни предмети, должникот може да му пренесе на доверителот и сопственост над недвижности заради обезбедување. Кога станува збор за пренос на право на сопственост над недвижности, од должникот на доверителот, треба да се прави разлика дали е во прашање пренос на право на сопственост на недвижност на должникот која е запишана во јавна книга, од пренос на право на сопственост на недвижност која не е запишана во јавна книга. Ако е во прашање пренос на сопственост на недвижност која е запишана во јавна книга, спогодбата треба да содржи и изјава на должникот за тоа дека е согласен непосредно врз основа на спогодбата да може во јавната книга да се изврши тој пренос. Врз основа на записникот во кој е содржана спогодбата и изјавата на должникот, по барање на странките, преносот на правото на сопственост може да се запише во јавната книга со забелешка дека е извршен заради обезбедување (чл. 252-б ст. 4 и 5 ЗИДЗИП). Овој упис (забелешка во јавна книга) е многу важен, од причини што тој овозможува публикитет- јавност. Принципот на јавност има посебно значење кај прометот со недвижности.

Ако е во прашање пренос на сопственост на недвижност која не е запишана во јавна книга, доверителот станува сопственик со потпишување на записникот, во кој што е содржана спогодбата за обезбедување на побарувањето на доверителот (чл. 252-б ст. 6 од ЗИДЗИП).

За преносот на сопственоста на недвижности кои не се запишани во јавна книга, како и на подвижните предмети и преносот на правата, се објавува оглас во "Службен весник на Република Македонија", во кој се назначува судот кој го објавува огласот, бројот на предметот, странките, недвижностите или подвижните предмети на кои е пренесено правото на сопственост, односно правата кои се пренесени, како и известувањето дека преносот е извршен заради обезбедување. Недвижностите, подвижните предмети, односно правата ќе се означат така да без тешкотии може да се утврди нивната истоветност (чл. 252-б ст. 9 од ЗИДЗИП).

На преносот на сопственост на доверителот и на враќањето на сопственоста на должникот, не се плаќа данок на промет на недвижности, освен во напред споменатите два случаи: 1) кога доверителот ќе ја оттуѓи недвижноста, иако на тоа не е овластен со спогодбата склучена со должникот; и 2) кога должникот ќе задоцни со исполнување на обврската, но недојде до продажба на недвижноста, а доверителот се согласи и стане нејзин сопственик. Плаќањето на данок на промет, при пренос на сопственост на недвижности заради обезбедување, може да има големо влијание во смисла да не се договора ова средство за обезбедување¹⁸.

3. Предмет на обезбедување може да биде и право. Преносот на правото како средство за обезбедување, најпрво се развил во Австрија¹⁹. Кај овој вид на обезбедување, најчесто во прашање е побарување, но тоа може да биде и друго право. Во ЗИДЗИП во чл. 252-ћ, се наведени преносот на акциите и на уделите во трговски друштва. Најголемо значење има преносот на побарувањето од должникот на доверителот, кое должникот го има према некој негов должник. За полноважност на преносот на побарувањето не е потребна согласност од должникот и должник, дури не е потребно тој да биде известен, иако отстапувачот (должникот), е должен за отстапеното побарување да го извести својот должник. Доколку за преносот на правото се плаќа данок, ако тоа е направено за обезбедување, при преносот на правото од должникот на

¹⁸ Така, во Германија, каде што овој вид на обезбедување и настанал во деловната практика преносот на сопственоста на недвижностите за обезбедување, губи од своето значење, од причини што нема пропис според кој овој вид на пренос на сопственост на доверителот и при враќањето на сопственоста на недвижноста на должникот не е ослободен од плаќање на данок на промет. Види, Weber. Н. цит. дело стр. 120, цитрано по J. Барбић, цит. дело стр. 112.

¹⁹ Види, Weber. Н. цит. дело стр. 248, цитрано по J. Барбић, цит. дело стр. 112

доверителот и обратно нема да се плати данок, освен во напред наведените два случаи (чл. 252-в ст. 7 од ЗИДЗИП).

За обезбедување подобни се сите права кои се преносливи. Не можат да бидат предмет на обезбедување личните права, правата чии пренос е забранет со закон или со договор склучен со должникот. Може да се пренесува и дел од побарувањето, ако предметот на престацијата е делив, на пример, парични побарувања. Правото кое се пренесува мора да биде определено.

За разлика од преносот на сопственост за обезбедување кај подвижни предмети и недвижности, каде што должникот и понатаму може да ги користи предметите и недвижностите, кај преносот на правото - побарувањето за обезбедување должникот не може да го користи правото, така што при пренос на повеќе побарувања - права, може да се случи должникот да остане без приходи кои му се потребни за работење. Поради ова, во практиката на работењето на банките се развиле модели на пренос на побарувањата, кои го обезбедуваат доверителот, а на должникот му обезбедуваат натамошно работење. Така, постојат рамковно отстапување на побарувањата и глобално отстапувања на побарувањата²⁰.

4. За обезбедување на доверителот, може да му се пренесе чек и меница. Со договорот за обезбедување може да се предвиди кога плаќањето се врши со чек, сопственоста на чекот да премине на доверителот штом должникот добие чек.

Побарувањето од меница, должникот однапред може да му го отстапи на доверителот, така што меницата на доверителот му се пренесува со индосамент.

5. На доверителот можат да му се пренесат акции и удели во трговски друштва. Во прашање е пренос на права (имотни и управувачки).

Акционите и уделите се пренесуваат со склучување на спогодба. За секој пренос, судот пред кој е склучена спогодбата без одлагање ќе го извести трговското друштво заради спроведување на преносот во соодветните книги на друштвото, со забелешка дека преносот е извршен

---

²⁰ За ова поопштиро види, Ј. Барбић, цит. дело, стр. 113 - 114.

заради обезбедување. Со преносот на акциите, односно уделите заради обезбедување, се додека доверителот не стане полноважен имател на акциите, односно уделите, односно дадените акции или уделите не бидат продадени или на друг начин оттуѓени, преносителот не го губи правото на глас, ниту правото да учествува во добивката, ако со спогодба поинаку не е определено (чл. 252-б од ЗИДЗИП).

IV. Кои побарувања можат да се обезбедуваат

Со пренос на сопственост или пренос на права, доверителот може да ги обезбеди своите парични и непарични побарувања. Кога се обезбедуваат непарични побарувања, во спогодбата мора да биде определена паричната противвредност на тоа побарување (чл. 252-б ст. 2 од ЗИДЗИП). По доспевањето на непаричното побарување, доверителот може да бира дали ќе бара извршување за присилно намирување на непаричното побарување, или ќе бара да го оствари своето право како да преносот на сопственост на предметите или преносот на правата е извршен заради обезбедување на паричната противвредност на непаричното побарување.

Доверителот ги обезбедува своите побарувања, за разлика од должникот кој може да даде обезбедување и за побарувања кои доверителот ги има према некој друг. Целта на обезбедувањето е доверителот да се обезбеди од ризици, поради кои не би можел да го намири побарувањето.

Во врска со обезбедувањета на побарувањата, во некои држави се поставило прашањето на прекумерното обезбедување. Германските судови, сметаат дека прекумерното обезбедување е ништавно²¹. Ваквиот став, би можел да има значење и за заземање на став во нашето право по напред поставеното прашање.

Ако се појде од ставот на германските судови дека спогодбата за обезбедување е ништавна, кога обезбедувањето е несразмерно, во однос на побарувањето кое се обезбедува, од причини на морал, а се споменуваат и зеленашките работи, тогаш имајќи го предвид чл. 3 од

²¹ Поопширно за ова види. Ј. Барбић, цит. дело стр. 117.

Законот за облигационите односи²², според кој учесниците во прометот слободно ги уредуваат облигационите односи, но не спротивно на принудните прописи и на моралот, како и чл. 95 од ЗОО, според кој договорот кој е спротивен на принудните прописи и моралот е ништовен, како и чл. 129 ст. 1 од ЗОО, според кој ништовен е договорот со кој некој, користејќи состојба на нужда или тешка материјална состојба на друг, неговото недоволно искуство, лекомисленост или завист и договори за себе или за некој трет корист која е во очигледен несразмер со она што на другиот му го дал или сторил, или се обврзал да му го даде или да му стори, напред цитираните одредби даваат доволна основа и нашите судови да заземат став како и германските судови, со цел да се спречат злоупотребите кои можат доверителите да ги направат према должниците. Од напред цитираните одредби на ЗОО, за зеленашките договори би можел да се заземе став должникот да може да бара, неговото обезбедување да се смали во разумни граници (на справедлив износ), за да може судот да го дозволи тоа барање и договорот со соодветната измена да остане во сила (чл. 129 ст. 3 од ЗОО).

Ваквото барање, должникот може да го поднесе во рок од пет години од склучувањето на договорот. Ако тој не поднесе барање, или не успее со барањето, должникот може да се повикува на ништавост на која судот согласно чл. 101 ст. 1 од ЗОО внимава по службена должност. На неа може да се повика и јавниот обвинител (чл. 101 ст. 2 од ЗОО).

Ако се исполнат претпоставките за ништавост на договорот, даденото обезбедување мора да му се врати на должникот (чл. 96 ст. 1 од ЗОО). Како тоа ќе влијае на обезбеденото побарување, зависи од договорот врз основа на кој настапало обезбеденото побарување и од правото кое на него се применува.

V. Спогодба за обезбедување

Фидуцијарниот пренос на правото на сопственост заради обезбедување се врши врз основа на спогодба. Спогодбата се склучува помеѓу дотогашниот сопственик на предметите-должникот и доверителот како нов

---

²² Законот за облигационите односи е објавен во "Службен весник на Република Македонија" р. 18/2001, во натамошниот текст ќе биде употребуван скратено ЗОО.

сопственик. Спогодбата е јавна исправа, со која доверителот и должникот се договораат да се пренесе правото на сопственост на одреден предмет, недвижност или одредено право од должникот на доверителот, заради обезбедување на одредено побарување кое доверителот го има према дотогашниот сопственик на тој предмет, или према некое трето лице (чл. 252-б ст. 1 од ЗИДЗИП)²³. За да може тој договор да ги произведе дејствата кои се предвидени со ЗИДЗИП, тој треба да биде склучен пред надлежен суд (чл. 252-а од ЗИДЗИП)²⁴.

Спогодбата за обезбедување е правен основ за пренос на сопственоста на предметите, односно за пренос на правата од должникот на доверителот. Без неа не може да се изврши пренос. Спогодбата за обезбедување во нашето право, е строго формален договор. Мора да се направи во форма на судски записник. Записникот кој по барање на странките на закажаното рочиште го составил судот, и во неа ја внел нивната спогодба за обезбедување на побарување на доверителот, со која му ја пренесува на доверителот сопственоста на некој предмет од должникот, или за таа цел на доверителот му пренесува некое право од должникот, има дејство на судско порамнување (чл. 252-б ств. 3 од ЗИДЗИП).

Во спогодбата треба да бидат наведени: страните (доверителот и должникот), со податоци за нивната идентификација; целта на обезбедувањето со наведување на побарувањето или побарувањата кои се обезбедуваат; означување на должникот, доверителот, долгуваниот износ; кога побарувањето ќе доспее, начинот како ќе се определи доспеаноста на побарувањето; ако е обезбедено непарично побарување, мора да е определена паричната противвредност на тоа побарување; предметот на обезбедување; ако се пренесува право на сопственост на недвижности, во записникот мора да е содржана изјавата на должникот за тоа дека е согласен непосредно врз основа на спогодбата да може да се изврши упис на преносот во јавните книги (*clausula intabulandi*).

²³ Така и N. Gavella, T. Јосиповић, И. Глиха, В. Белај и З. Стикови : Стварно право, редактор, N. Gavella, Информатор, Загреб, 1998, стр. 610.

²⁴ Во Република Хрватска, оваа спогодба (договор) може да биде склучена пред суд и пред нотар (чл. 279 од ЗИП на Република Хрватска) и се разликуваат два вида на пренос на сопственост на предмети и пренос на права: 1) судско; и 2) нотарско обезбедување.

Ваквата содржина на спогодбата, произлегува од чл. 252-б од ЗИДЗИП.

ЗИДЗИП содржи одредби според кои и други прашања можат да се уредат со спогодбата. Така, во чл. 252-б ст. 7, во записникот може да се внесе и изјава на должникот дека е согласен да доверителот може непосредно врз основа на тој записник против него да побара присилно извршување, заради предавање на недвижности, односно предавање на подвижни предмети во владение по доспеаноста на побарувањето. Записникот кој содржи таква изјава е извршна исправа.

Во ЗИДЗИП се содржани одредби, со кои се уредуваат прашања кои се однесуваат на односот на доверителот и должникот, а кои не е потребно странките да ги внесат во спогодбата. Овие одредби ја дополнуваат спогодбата и допринесуваат таа да биде пократка. Така на пример, со чл. 252-б ст. 9 е предвидено дека за преносот на сопственоста на недвижностите кои не се запишани во јавна книга и на подвижните предмети, како и за преносот на правата ќе се објави оглас во "Службен весник на Република Македонија", во кој ќе се назначи судот кој го објавува огласот, бројот на предметот, странките, недвижностите или подвижните предмети на кои е пренесено правото на сопственост, односно правата кои се пренесени, како и известувањето дека преносот е извршен заради обезбедување. Доверителот станува сопственик на недвижноста која не е запишана во јавна книга, односно на подвижни предмети со потпишување на записникот во која е содржана нивната спогодба.

VI. Дејства на преносот на правото на сопственост на предмети и преносот на права заради обезбедување

Дејствата на преносот на правото на сопственост на предмети и преносот на права заради обезбедување, се уредени со ЗИДЗИП, но не треба да се ограничат само на тоа што е во ЗИДЗИП предвидено, затоа што мораат да се имаат предвид и другите прописи од други граници на правото²⁵. Ова, од причини што овој вид на обезбедување, кој е уреден со ЗИДЗИП, не значи дека е феномен на извршното право.

---

²⁵ Така и Ј. Барбий, цит. дело стр. 125.

Во теоријата, дејствата на преносот на правото на сопственост на предмети и преносот на права заради обезбедување, се групираат во три групи и тоа: 1) правни дејствија до доспеаност на обезбеденото побарување; 2) правни дејствија по доспеаност на обезбеденото побарување; и 3) правни дејствија по престанок на обезбедувањето²⁶.

Во натамошните излагања, правните дејствија на преносот ќе бидат изложени онака како што се предвидени во ЗИДЗИП. ЗИДЗИП ги предвидува следните правни дејствија:

1. Со склучување на спогодбата за обезбедување на побарување на доверителот (ЗИДЗИП зборува за потпишување на записникот, во кој е внесена спогодбата), на доверителот преминува правото на сопственост на недвижности запишани во јавна книга. За да може да се изврши тој пренос во јавните книги, потребно е во спогодбата да има изјава на должникот дека е согласен непосредно врз основа на спогодбата да може во јавната книга да се изврши тој пренос.

Врз основа на спогодбата (записникот во кој е содржана спогодбата) и изјавата на должникот, странките можат да бараат да се изврши пренос на правото на сопственост на недвижноста запишана во јавна книга, со забелешка дека преносот е извршен заради обезбедување (чл. 252-б ст. 4 и 5 од ЗИДЗИП).

2. Исто така, со склучување на спогодбата, односно врз основа на записникот кој има дејство на судско порамнување, на доверителот преминува правото на сопственост на недвижности кои се запишани во јавни книги, како и правото на сопственост на подвижни предмети, како и правата кои се пренесуваат со спогодбата, така што тој станува сопственик на тие предмети, односно имател на правата со потпишувањето на записникот (спогодбата - чл. 252-б ст. 6 и 8 од ЗИДЗИП).

За преносот на сопственоста на недвижностите кои не се запишани во јавна книга и на подвижните предмети, како и за преносот на правата ќе се објави оглас во "Службен весник на Република Македонија", во кој ќе се назначи судот кој го објавува огласот, бројот на предметот,

²⁶ Ваква подделба на правните дејствија на преносот на правото на сопственост на предмети и преносот на права, прави N.Gavella: види: N.Gavella, Т. Јосиповић, I. Глиха, В. Белај и З. Стипковић, цит.дело стр. 612 - 616.

странките, недвижностите или подвижните предмети на кои е пренесено правото на сопственост, односно правата кои се пренесени, како и известувањето дека преносот е извршен заради обезбедување. Недвижностите, подвижните предмети, односно правата, ќе се означат, така да без тешкотии може да се утврди нивната истоветност (чл. 252-б ст. 9 од ЗИДЗИП).

3. На преносот на сопственост која има за цел обезбедување и на врећањето на сопственоста по извршеното намирување на побарувањето на доверителот, не се плаќа данок на промет на недвижности, односно подвижни предмети. Истото ова важи и за преносот и враћањето на правото (чл. 252-в ст. 7 од ЗИДЗИП).

4. Записникот во кој е внесена спогодбата има дејство на судско порамнување (чл. 252-б ст. 3 од ЗИДЗИП), значи претставува извршна исправа. Поради ова, важно е во спогодбата обврските да бидат точно определени за да може нивното остварување да се изврши без претходно водење на судска постапка. Ваквото дејство на записникот, во чл. 252-б ст. 7 од ЗИДЗИП, посебно е нагласено, така што ако должникот дал изјава дека е согласен да доверителот може непосредно врз основа на записникот да побара присилно извршување за предавање на недвижноста, односно подвижните предмети во владение по доспеаноста на обезбеденото побарување, записникот кој содржи таква изјава е извршна исправа.

5. Должникот е овластен и понатака да го користи предметот над кој е пренесено правото на сопственост на доверителот, а доверителот не смее да го оттуѓи и да го оптовари (чл. 252-в ст. 1 од ЗИДЗИП). Забраната за оттуѓување и оптоварување, се однесува и за пренесеното право (чл. 252-в ст. 5 од ЗИДЗИП).

Ако доверителот го оттуѓи или оптовари предметот, иако за тоа не е овластен со спогодбата за обезбедување на побарувањето (значи странките можат да се договорат и поинаку), таквото оттуѓување или оптоварување е полноважно, без оглед на тоа дали тој што го стекнал подвижниот предмет или правото знаел за ограничувањето, но тогаш доверителот му одговара на должникот за штетата која со тоа му е причинета. Ова го налага заштитата на правната сигурност во прометот. Ова произлегува од чл. 252-в ст. 2 од ЗИДЗИП.

6. Ако доверителот го оттуѓи предметот спротивно на договорот, должен е да плати данок на промет за преносот на правото на сопственост на предметите од должникот на него (чл. 252-в ст. 3 од ЗИДЗИП). Ова се однесува и кога доверителот ќе го оттуѓи правото, ако за тоа таков данок се плаќа (чл. 252-в ст. 5 од ЗИДЗИП).

Рокот за плаќање на данокот се смета од денот на оттуѓувањето на предметот, односно на правото. Неспорно е дека ќе треба да се плати и данокот на промет за пренос на правото на сопственост од доверителот на трето лице.

7. Со фактот што се признава оттуѓувањето или оптоварувањето на предметите и правата кои биле пренесени на доверителот, а тој без овластување ги пренел од него на трети лица, не е исклучена казнената одговорност за доверителот - физичко лице или за одговорното лице во правното лице на доверителот заради изигрувањето на доверието. Ова од причини, што при склучувањето на спогодбата за обезбедување, постои однос на доверба помеѓу доверителот и должникот (чл. 252-в ст. 8 од ЗИДЗИП).

8. Во ЗИДЗИП ако со спогодбата поинаку не е определено, предвидени се следните обврски за доверителот: 1) да презема мерки за зачувување на пренесеното побарување (доаѓаат предвид дејствија кои се потребни за да не се изгубат или да не се смалат некои права, или да не се изгуби правото за да се бара исполнување, како што е правото на приговор, известување и сл., преземање на дејствија пред суд или други органи и сл.); 2) да ги наплати каматите или било кои други по-времени побарувања. Наплатените износи се пребиваат со трошоците за кои доверителот има право на надомест, потоа со каматите кои му се должат, а потоа со главницата; 3) да го наплати пренесеното побарување, односно да го прими исполнувањето откако ќе втаса. Оваа обврска е разбирлива, затоа што по преносот на побарувањето, доверителот освен ако во спогодбата не е нешто друго определено, единствено е овластен да бара и да прими исполнување на обврската од отстапеното побарување. Со исполнувањето на пренесеното побарување, доверителот стекнува сопственост на предметите со предавањето со кое побарувањето е исполнето. Ако предмет на исполнувањето се пари, доверителот е должен на барање на должникот, да го даде наплатениот износ кај судот или кај нотар, или ако неговото обезбедување на побару-

вањето е веќе доспеано, доверителот може да го задаржи долгуваниот износ на пари, а остатокот да го предаде на должникот. Ако должникот не постави вакво барање, доверителот може со парите да располога на друг начин, но мора да води сметка дека парите додека не втаса побарувањето, не му припаѓаат нему, бидејќи ги држи само како замена за побарувањето кое му било пренесено за обезбедување и парите ги држи како повереник на должникот со кој е во однос на доверба. Поради ова, доверителот мора со парите да постапува така што ќе ги штити интересите на должникот (корисно да ги вложи, за да не изгубат од вредноста и сл.). Тој би морал да постапува онака како што би постапувал добар стопанственик (чл. 252-в ст. 4 од ЗИДЗИП).

9. Должникот на побарувањето кое е пренесено на доверителот заради обезбедување, може на доверителот да му ги истакне приговорите кои во случај на отстапување на побарувањето должникот на тоа побарување би можел да ги истакне на примателот (чл. 252-в ст. 6 од ЗИДЗИП). Што значи, покрај приговорите кои ги има према него, може да ги истакнува и оние приговори што можел да му ги истакне на отстапувачот, до моментот кога дознал за отстапувањето. Од друга страна, должникот му одговара на доверителот само за тоа дека побарувањето постои во моментот кога е извршено отстапувањето.

10. Должникот има право да му биде вратена сопственоста, односно правото, ако во рокот ја исполнил својата обврска спрема доверителот. Доверителот е должен, без одлгање, да му го врати правото на сопственост на предметите, или да му го пренесе назад стекнатото право ако тој го остварил своето побарување, но не со продажба на предметите, ни со упаричување на правото, ниту на начин кој според ЗИДЗИП се смета дека станал полноважен сопственик на предметите, односно имател на правото (чл. 252-г ст. 1 и чл. 252-д ст. 10 од ЗИДЗИП).

Во случај на делумно исполнување на побарувањето, доверителот е должен некој од предметите, односно дел од правото на предметите, односно правото или дел од правото да го врати на должникот, ако тоа е можно.

Должникот може правото за враќање на сопственоста на предметите, односно враќање на пренесеното право да го остварува и со тужба пред судот, ако обврската на доверителот е изразена на соодетен начин

во спогодбата за обезбедување, може да го остварува и непосредно со спроведување на извршување.

11. Должникот има излачно право во случаите кога се спроведува принцилно извршување или стечај против доверителот, но тоа негово право е ограничено само на правото на предметите и правата кои ги пренел на доверителот заради обезбедување, освен ако извршувањето не се спроведува заради остварување на побарување на трето лице према доверителот, кое доверителот го обезбедил со засновање на заложно право на пренесените предмети или права (чл. 252-г ст. 2 од ЗИДЗИП).

Ваквото решение е последица на фидуцијарниот пренос на сопственоста на предметите, односно побарувањата и израз на околноста дека доверителот е привремен правен сопственик на предметите, односно привремен имател на правата²⁷.

12. Со преносот на акциите, односно уделите заради обезбедување, се додека доверителот не стане полноважен имател на акциите, односно уделите, односно додека акциите или уделите не бидат продадени или на друг начин оттуѓени, преносителот не го губи правото на глас, ниту правото да учествува во добивката, ако со спогодбата за обезбедување поинаку не е определено (чл. 252-ђ ст. 3 од ЗИДЗИП).

Со напред наведените решенија, предвидени во ЗИДЗИП, не се решаваат сите прашања кои се од значење за односите помеѓу страните од договорот за обезбедување, па и за односот на некоја од нив со трети лица. За разрешување на некој од тие односи се меродавни и други прописи. Така, во случаите кога со спогодбата за обезбедување поинаку не е определено, предметите над кои правото на сопственост е пренесено на доверителот, остануваат кај должникот и тој може да ги користи, но тој е должен да постапува со внимание, односно со однос на доверба кој постои помеѓу него и доверителот, кој сега е сопственик на предметот. Бидејќи должникот му го пренел правото на сопственост на доверителот за обезбедување на некое негово побарување, должникот не би требало да направи ништо што би ја довело во прашање спогодбата за обезбедување. Предметот ќе може да се користи, така да не се намали вердноста повеќе од кога би се намалила со редовна употреба за целта за која се употребува; предметот треба да се чува и да се одржува. Должникот треба да постапува како добар

²⁷ Така и Ј. Барбић, цит. дело, стр. 129.

домаћин и ризикот од случајно пропаѓање и оштетување е на должникот, затоа тој треба да го осигура предметот. Поради бројните прашања кои можат да се постават во врска со користењето на предметите над кои е пренесено правото на сопственост за обезбедување, за да се избегнат неизвесности и недоразбирања, пожелно е начниот на користењето да е договорен во спогодбата за обезбедувањето на побарувањето. Исто е ситуацијата и со преносот на правото. Должникот е должен да ги преземе сите дејствија потребни за заштита на интересите на доверителот и неговите права и да му помогне во остварувањето на заштитата, до-колку е потребно.

Исто така, не е решено прашањето ако во извршна постапка бидат зафатени предмети кои се наоѓаат кај должникот, а правото на сопственост е пренесено на доверителот заради обезбедување, или кога е поведена постапка за стечај против должникот кај кого се наоѓаат предметите.

Кога е во прашање извршување, ЗИП го решава прашањето со можност за изјавување на приговор од трето лице. Доверителот треба да се смета за прав сопственик на предметите, односно прав имател на правото, без оглед на тоа што предметите односно правото не се негови во права смисла, затоа што правото е пренесено за обезбедување на побарувањето и треба да се смета за привремено. Поради ова, на доверителот му се признава право на приговор против извршувањето со кое се зафатени предмети на кои е пренесено правото на сопственост на доверителот, односно правото кое му е пренесено и тој има право да бара извршувањето да се прогласи за недопуштено.

Во стечајна постапка, која се води над должникот, на доверителот му се признава право на разлачен доверител и тој има право на одвоено намирување на предметите, односно на правата кои му се пренесени заради обезбедување.

Во случаите кога должникот го пренел правото на сопственост на предметите на доверителот заради обезбедување, а ги задржал предметите, тој не смее да располага со предметите, односно да ги оттуѓува, а ако тој и покрај оваа забрана ги оттуѓи, бидејќи за тоа нема одредби во ЗИДЗИП, ќе треба да се применат одредбите од Законот за сопственост и другите стварни права²⁸, кои го регулираат стекнувањето на сопственост на подвижни предмети од несопственик.

---

²⁸ Законот за сопственост и други стварни права е објавен во "Службен весник на Република Македонија" бр.18/2001, во натамошниот текст ќе биде употребуван скратено ЗС.

Ако должникот кој веќе еднаш го пренел правото на сопственост на предмети за обезбедување на еден доверител, па и по втор пат тоа го направи на друг доверител, во тој случај треба да се применат одредбите од ЗС за стекнување на право на сопственост на ист подвижен предмет, кога повеќе лица склучиле правни работи.

Ако се склучени две спогодби за обезбедување со пренос на правото на сопственост без предавање на предметот, би требало да се заземе став дека втората спогодба не треба да произведува правно дејство.

ЗИДЗИП нема посебни одредби за тоа како ќе се решава прашањето кога на предметите над кои е пренесено правото на сопственост за обезбедување на доверителот е засновано законско заложно право?

Одговорот на ова прашање се решава според одредбите на ЗОО. Законското заложно право на предметите на кои е пренесено правото на сопственост за обезбедување го следи предметот, па така тоа мора да го трпи и доверителот. Ова правило ќе важи и тогаш кога ова право (залогата) ќе настане и по преносот на правото на сопственост на предметите кое му е пренесено на доверителот за обезбедување²⁹.

VII. Право на доверителот во случај на задоцнување на должникот

Ако доспее обезбеденото побарување, а должникот не ја исполни обврската, доверителот е овластен да го намири своето побарување од предметот кој го добил во сопственост заради обезбедување на тоа

²⁹ ЗОО во неколку одредби предвидува засновање на законско заложно право. Така, во чл. 647 кога се работи за обезбедување на наплата на побарувања за надомест за работа и надомест на потрошени материјал, како и на други побарувања по основ на договор за дело, вршилот на работите има право на залог над предметите што ги направил или поправил, како и на други предмети што му ги предал нарачувајќи во врска со неговата работа, с додека ги држи; комисионерот има право на залог над предметите што се предмет на договорот за комисион и додека тие предмети се кај него или кај некој кој ги држи за него, или додека има во рацете исправа со помош на која може да располага со нив (чл. 842 ст. 1 од ЗОО); ист е случајот и со лицето кое врши контрола на квалитетот и квантитетот на стока според договорот за контрола на стока, тој има право на залог над стоките што му се предадени на контрола (чл. 909 од ЗОО); така е и кај налогопричите кој има право на залог над подвижните предметите на налогодавецот што ги добил по основ на налог (чл. 819 од ЗОО); и превозникот има право на залог над предметите што му се дадени заради превоз и во врска со превозот додека ги држи или додека има во раце исправа со помош на која може да располага со нив (чл. 735 од ЗОО); и трговскиот застапник има право на залог над сумите што ги наплатил за налогодавецот по негово овластување (чл. 865 од ЗОО).

намирување. Доверителот не мора да го користи тоа право, но тој може, иако неговото побарување е обезбедено со сопственост на одреден предмет, да се намири од некои други должникови предмети или имотни права. Ако успее да се намири, побарувањето престанува, а со тоа и причината поради која на него му било пренесено правото на сопственост за предметот. Во тој случај, тој е должен да го "врати" пренесе правото на сопственост на должникот³⁰. Правото на продавање на предметот настанува ако обврската која доспеала не се намири. ЗИДЗИП ја уредува постапката за продажба, односно намирување на доверителот, при тоа, не исклучувајќи ја можноста доверителот и должникот поинаку да го уредат намирувањето со спогодбата за обезбедување³¹. Во прашање се права на странките, со кои тие можат слободно да располагаат. ЗИДЗИП содржи одредби кои ќе се применуваат, ако странките во спогодбата не определиле нешто друго. Продажбата не ја спроведува суд. Неа ја спроведува нотар или лице кое е за тоа овластено (агенција која се бави со такви продажби на предмети или упаричување на побарувања). Реално е да се очекува дека страните на спогодбата ќе ги користат одредбите за продажба на предметите на кои е пренесено правото на сопственост за обезбедување, и дека нема во спогодбата поинаку да го уредат намирувањето на побарувањето.

Во ЗИДЗИП постапката за продажба е целосно регулирана и подеднакво ги штити интересите и на двете страни.

Постапката за остварување на правото на доверителот започнува, така што доверителот е овластен да побара од должникот преку нотар во рок од 15 дена да го извести и да бара предметот на кое е пренесено правото на сопственост да се продаде, или пренесеното право да се претвори во пари со посредство на нотар.

Ако должникот го извести доверителот дека бара продажба, во извештувањето должникот е должен: 1) да ја определи најниската цена по која предметот може да се продаде, односно правото да се упаричи, при што таа не може да биде пониска од обезбеденото побарување, зголемена за каматите и трошоците на доверителот кои се предвидени, а ќе втасаат односно настанат до истекот на рокот до кој нотарот мора да го продаде предметот или упаричи правото, како и за предвидениот

---

³⁰ Така, N. Gavella, Т. Јосиповић, И. Глиха, В. Белај и З. Стипковић, цит. дело стр. 613

³¹ Така и Ј. Барбић, цит. дело стр. 136.

данок на промет; 2) да го именува нотарот кој ќе ја изврши продажбата на предметите, односно упаричувањето на правото; 3) да приложи изјава дека е согласен да се изврши продажба, односно упаричување, како и дека е согласен да ги авансира трошоците на продажбата, или упаричувањето и дека е согласен од износот добиен при продажбата, односно упаричувањето, претходно да се намери побарувањето на доверителот со каматите и трошоците, како и данокот на промет, ако се плаќа на таква продажба, односно упаричување.

Откако ќе го прими известувањето со прилозите, доверителот е должен во рок од 15 дена да го овласти нотарот кој го назначил должникот за да го продаде предметот или да го упаричи правото во согласност со условите определени во известувањето од должникот. Доверителот е должен да ги преземе сите останати дејствија на барање од нотарот, со кој се овозможува разгледување на предметите, односно запознавање на содржината на правото. Ако доверителот не ги преземе овие дејствија и не го овласти нотарот да го продаде предметот, му одговара на должникот за причинета штета.

Ако нотарот не успее предметот да го продаде, односно правото да го упаричи во рок од три месеци од денот кога доверителот за тоа го овластил, ќе се смета дека должникот се одрекол од правото да бара продажба на предметот, односно упаричување на правото.

Ако должникот не го извести доверителот дека бара да се продаде предметот на кое е пренесено правото на сопственост или пренесеното право да се претвори во пари, односно не ја определи цената, не го определи нотарот и не даде изјава дека е согласен да се изврши продажба, односно ако нотарот не успее предметите да ги продаде или правото да го упаричи, во рок од три месеци ќе се смета дека доверителот станал полноважен сопственик на предметите, односно полноважен имател на правата кој на него се пренесени, за цената која одговара на износот на обезбеденото побарување со каматите и трошоците, како и данокот на промет, освен ако доверителот во рок од 15 дена по истекот на 15-те дена кои му се дадени на должникот да бара продажба на предметите, односно упаричување на правото преку нотар, не го извести должникот дека не сака да ги задржи предметите, односно правото наместо исплата на обезбеденото побарување.

Однапред не е допуштено да се договараат, доверителот да може да го задржи предметот ако побарувањето кога ќе втаса не биде платено. Ваквото договарање би било ништаво. Но, по доспеаноста на побарувањето, должникот може со доверителот да договорат замена на исполнувањето, да "доверителот прими нешто друго наместо она што му се долгувга" и ако тоа го прими, обврската престанува (чл. 297 ст. 1 од ЗОО)³².

Ако доверителот стане сопственик на предметот, односно имател на правото, обезбеденото побарување се смета за намирано, кога доверителот стане сопственик односно имател на правото. На ваквиот пренос, мора да се плати данок на промет, доколку тој се плаќа, а рокот тече од денот кога доверителот станал сопственик, односно имател на правото.

Данокот на промет ќе се плати и ако нотарот ги продаде предметите или го упариши правото, ако за тоа се плаќа данок на промет. Рокот ќе тече од денот кога нотарот го продал предметот, односно го упаришил правото.

Ако доверителот го извести должникот дека не сака да го задржи предметот или правото наместо исплата на обезбеденото побарување, овластен е своето побарување против должникот да го остварува, така што предметот ќе го продаде или правото ќе го упариши сам, и тоа преку нотар или преку лица овластени за продажба на предмети, односно упаричување на права. За да може тоа да го оствари, потребен му е предметот, односно има право да бара да му се предаде предметот во владение. Ако тоа било договорено во записникот во кој е содржана спогодбата за обезбедување, тогаш спогодбата по втасаноста на побарувањето ќе има својство на извршна исправа и врз неа доверителот ќе може да бара присилно извршување заради предавање на недвижност, односно подвижен предмет во владение по втасаност на обезбеденото побарување³³. При продажба на предметите или упаричување на правата, доверителот е должен да постапува со внимание на добар стопанственик и за тоа да му положи сметка на должникот. Ако со таквата продажба на предметите или упаричување на правата, доверителот не успее во целост да го намири своето побарување, овластен е да бара од должникот извршување врз основа на записникот во кој е содржана

---

³² Така, N. Gavella, T. Јосиповић, И. Глиха, В. Блај и З. Стипковић, цит. дело стр. 614.

³³ Така, N. Gavella, T. Јосиповић, И. Глиха, В. Блај и З. Стипковић, цит. дело стр. 615.

спогодбата за обезбедување, за намирување на преостанатиот дел на своето побарување од останатите предмети и права од имотот на должникот. За тоа не му е потребна нова извршна исправа. Извршувањето ќе се води врз основа на записникот, во кој е содржана спогодбата за обезбедување. Доверителот и должникот можат во спогодбата за обезбедување да определат правила за продажба која ќе ја спроведе нотарот или овластено лице. Тие можат да определат дека продажбата ќе се изврши со собирање на јавни понуди или на јавен конкурс (може да се определи и колку најмалку понуди мора да има), или продажбата ќе се изврши со непосредна спогодба ако продажбата два пати не успее ни со јавни понуди, ни со конкурси. Доколку се определат вакви услови, нотарот или овластеното лице кое што ќе ја врши продажбата се обврзани со тие правила. Вакви правила страните можат да предвидат, не само кога продажбата ја врши сам доверителот, него и кога неа ја бара должникот³⁴.

---

³⁴ Така Ј. Барбић, цит. дело стр. 140.

Проф. др Арсен Јаневски

Редовни професор Правног факултета "Јустинијан Први" у Скопљу

ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ПОТРАЖИВАЊА ПОВЕРИОЦА ПРЕНОСОМ СВОЈИНЕ НА СТВАРИ И ПРЕНОСОМ ПРАВА ПО ЗАКОНУ О ИЗМЕНАМА И ДОПУНАМА ЗАКОНА О ИЗВРШНОМ ПОСТУПКУ

Резиме

У овом раду елабориране су одредбе Закона о изменама и допунама Закона о извршном поступку (чланови 252а-252ћ) којим је уведено ово ново средство обезбеђења потраживања повериоца.

При томе посебно су обраћена следећа питања; о појму и значењу овог вида обезбеђења, о предмету обезбеђења, потраживања која се могу обезбедити, споразум за обезбеђење, дејства која производи ово средство обезбеђења, као и права која има поверилац ако дужник не испуни своју обавезу, односно реализација-продаја ствари односно уновчење права.

Овим средством обезбеђења дужник преноси повериоцу права својине на покретне ствари, на непокретности и права, за обезбеђење како новчаних тако и неновчаних обавеза. Основ за овај вид преноса права својине на ствари и преноса права је судски записник у коме је садржан споразум странака којим је дужник сагласан да пренесе право својине ради обезбеђења, а поверилац има обавезу да врати (пренесе) право својине дужнику ако он у року који је договорен њему исплати његово потраживање. Судски записник у коме је садржан споразум

Проф. др Арсен Јаневски

ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПОБАРУВАЊАТА НА ДОВЕРИТЕЛИТЕ СО ПРЕНОС НА СОИСПВЕНОСТ НА ПРЕДМЕТИ И ПРЕНОС НА ПРАВА СПОРЕД ЗАКОНОТ ЗА ИЗМЕНУВАЊЕ И ДОГЛЮНУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ ЗА ИЗВРШНАТА ПОСТАПКА (стр. 75-105)

странака има својство извршне исправе. Ако дужник не испуни своју обавезу, поверилац има право да тражи намирење путем продаје ствари којом је та обавеза била обезбеђена. Продају-реализацију врши нотар. Ако продаја не успе, поверилац има право да тражи да ствар пређе у његово власништво и тиме да се сматра да је намирен. Ако и то не жели, поверилац може ствар продати или право уновчити сам, и то преко нотара, или преко лица која су овлашћена да изврши продају.

